

РАШИЗМ ЯК КВАЗІДЕОЛОГІЯ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ІМПЕРСЬКОГО РЕВАНШУ

Дем'яненко Б. Л., Дем'яненко В. М.

Постановка проблеми. Від початку 90-х рр. ХХ ст. на уламках світової системи соціалізму й геополітичного двополюсного світового порядку стрімко формується новий глобалізований світ. Три десятиліття тому держави соціалістичного табору й колишнього СРСР заявили про бажання рухатися до демократії й ринкової економіки, проте демонструють різні результати на обраному шляху: ті з країн, що починали трансформаційні перетворення з чітким баченням кінцевої мети та уявленням про необхідні практичні кроки, увійшли до ключових інститутів Об'єднаної Європи (Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія, Болгарія, Румунія, Хорватія). В інших країнах утвердились авторитарні форми політичного устрою, які подекуди межують з деспотією (Російська Федерація (РФ) змогла консолідувати навколо себе Республіку Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Вірменію, Туркменістан).

Пострадянський простір загалом і Україна зокрема три десятиліття зазнають активного й свідомого впливу ключових світових геополітичних та економічних гравців – Заходу (ЄС і США), РФ і Китаю. Ці перманентні впливи спрямовані на певну ступінь інтеграції пострадянських країн до європейського, російського та китайського економічного (політико-економічного) простору. Безумовно, це не може не поглиблювати сегментацію пострадянського простору, розходження (невизначеність) економічних інтересів і бачення цими країнами власного майбутнього, суттєву диференціацію рівня добробуту їхніх громадян. Після розпаду СРСР, РФ (частка в світовому ВВП за ПКС на 2020 р. – 4176,350 млрд. \$, 5-ге місце в світі¹) наполегливо намагається взяти під свій контроль і спрямувати у вигідному для себе руслі трансформаційні процеси на пострадянському просторі, і, насамперед, в Україні. Але РФ, незважаючи на свій потужний (переважно кількісний) військовий потенціал, через відсталість економічного й наукового-технічного рівня неспроможна (хоча й має неабиякі амбіції) бути центром глобальних і регіональних інтеграцій. Чому, спробуємо підтвердити цю думку, з'ясувавши ідеологічні підвалини глобальних російських амбіцій.

Щоб зрозуміти історичні явища, пов'язані з генезисом, сутністю й гіпотетичними геополітичними перспективами ідеології сучасної РФ, очевидно недостатньо пізнати історичну хронологію господарських, політичних і культурних подій. Потрібний неупереджений соціологічний аналіз духовності російського суспільства, пізнавши яку, зможемо зрозуміти дії цього народу та його керівників (вождів), спробуємо спрогнозувати їхні майбутні кроки, адже дії особи чи соціальної спільноти є лише зовнішнім виявом їхньої духовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїй роботі автори спираються на широкий спектр підходів до визначення внутрішньо-сміслового та ідеологічного наповнення поняття рашизм російськими науковцями і політичними аналітиками (представниками переважно критичного погляду на сучасний політичний режим РФ) (С. Белковський^{2,3}, Л. Гудков⁴, А. Мельников⁵, А. Пионтковский^{6,7}, А. Скобов⁸ та ін.), політичними і військовими діячами пострадянських країн (зокрема, Ш. Басаєв⁹, Дж. Дудаєв¹⁰), вітчизняними дослідниками

² Белковский С. Сущность режима Путина. URL: <http://www.itexts.net/avtor-stanislav-belkovskiy/41076-suschnost-rezhimputina-stanislav-belkovskiy/read/page-4.html> (дата звернення: 16.04.2022).

³ Белковский С. Апология Владимира Путина: Легко ли быть царем? URL: <http://www.profilib.com/chtenie/148538/stanislav-belkovskiy-apologiya-vladimira-putina-legko-li-byttsarem.php#t1> (дата звернення: 11.04.2022).

⁴ Гудков Л. Природа «путинизма». Левада-Центр > АРХИВ > ПРЕСС-ВЫПУСКИ. URL: <http://www.levada.ru/press/2009121600.html> (дата звернення: 11.04.2022).

⁵ Мельников А. Рашизм против россиян. URL: http://www.echo.msk.ru/blog/alex_melnikov/1312322-echo/ (дата звернення: 11.04.2022).

⁶ Пионтковский А. Путинизм как высшая и заключительная стадия бандитского капитализма в России. URL: http://www.yabloko.ru/Publ/Book/Fire/fire_002.html (дата звернення: 11.04.2022).

⁷ Пионтковский А. Испытание Владимира Путина. URL: <http://www.rulit.me/books/iskushenie-vladimira-putina-read-307991-1.html> (дата звернення: 11.04.2022).

⁸ Скобов А. «Циммервальдская левая». URL: <http://www.graniru.org/blogs/free/entries/227015.html> (дата звернення: 11.04.2022).

⁹ Шамиль Басаев был прав. *Українська правда*. 2015. 24 січня. URL: <https://www.forumpravda.com.ua/index.php?topic=820052.0> (дата звернення: 11.04.2022).

¹⁰ Дудаев Дж. Русизм – шизофреническая форма мании мирового господства. URL: <http://www.argumentua.com/tsitaty/rusizm-shizofrenicheskaya-forma-manii-mirovogo-gospodstva> (дата звернення: 11.04.2022).

¹ World Economic Outlook Database, April 2020. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2020/April> (дата звернення: 07.04.2022).

(О. Гринів¹¹, С. Дацюк¹², О. Кафтан¹³, О. Костенко¹⁴, О. Леусенко¹⁵, О. Романчук¹⁶, В. Ткаченко¹⁷, М. Томенко¹⁸ й ін.), висловлюють власне бачення цього явища^{19,20,21,22,23,24,25}.

Ключовими дефініціями запропонованої роботи є: «ідеологія» як система переконань та ідей, поглядів на суспільство, його політичне життя, що відображає ідеали, світогляд, інтереси, умонастрої людей, суспільних класів, соціальних верств, політичних партій, громадських рухів, охоплює цінності, нормативні й цільові схильності та способи їх досягнення, зокрема її «розширювана» (по Т. Парсонсу) сучасна

¹¹ Професор Олег Гринів: Рашизм із прицілом на україноцид. URL: <http://www.qwas.ru/ukraine/nru/Profesor-Oleg-Griniv-RASHIZM-Z-PRIC-LOM-NA-UKRA-NOCID/> (дата звернення: 11.04.2022).

¹² Дацюк С. Що таке рашизм? 8 квітня 2022. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/624fc6e87bb92/> (дата звернення: 11.04.2022).

¹³ Кафтан А. Почему рашизм обречен на забвение. URL: <https://www.dsnews.ua/world/pochemu-rashizm-obrechen-na-zabvenie-09052015182000> (дата звернення: 11.04.2022).

¹⁴ Костенко О. Що таке «рашизм»? «День». 2014. 18 березня.

¹⁵ Леусенко О. Почему русские всех ненавидят? Даже себя... URL: <http://www.oleg-leusenko.livejournal.com/1394936.html> (дата звернення: 11.04.2022).

¹⁶ Романчук О. Рашизм – ракова пухлина для людства. URL: <https://hvylyia.net/analytics/250226-rashizm-rakova-puhlina-dlya-lyudstva> (дата звернення: 11.04.2022).

¹⁷ Ткаченко В. Н. Россия: беспутье агрессора. Киев : Издательство ЛОГОС УКРАИНА. 2016. 432 с.

¹⁸ Микола Томенко: у XXI столітті з'явилася нова чума – «рашизм». URL: <http://www.vikka.ua/novini/95648-mikola-tomenko-u-hhi-stolitti-zyavilasya-nova-chuma-rashizm.htm> (дата звернення: 11.04.2022).

¹⁹ Дем'яненко Б., Дем'яненко А. Рашизм. *Енциклопедичний словник символів культури України* / За заг. ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. 7-е вид. Корсунь-Шевченківський : Корсунський видавничий дім «Всесвіт». 2017. С. 491–494.

²⁰ Demianenko V. «Raszysz» jako quasi-ideologia postradzieckiego rewolucyjnego postimperialnego. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Випуск 8. Житомир-Київ-Краків: Вид. Євенок О. О., 2018. С. 35–41.

²¹ Дем'яненко Б., Дем'яненко А. Путінізм. *Енциклопедичний словник символів культури України* / За заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 7-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В. М. 2017. С. 481–484.

²² Дем'яненко Б., Дем'яненко В. «Путінізм» як політичний феномен і неприваблива російська дійсність. *Політологічні та правничі студії суспільно-політичних процесів ХХ – початку ХХІ ст.*: збірник наукових праць до ювілею доктора політичних наук, професора В. П. Горбатенка / ред.-упор. С. Рудницький. Житомир : ФОП Євенок О. О. 2017. С. 26–35.

²³ Дем'яненко Б., Дем'яненко В. «Путінізм» як різновид авторитарного політичного режиму. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018 / 2. С. 241–257.

²⁴ Дем'яненко Б., Дем'яненко А. Російська цивілізація. *Енциклопедичний словник символів культури України* / За заг. ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. 7-е вид. Корсунь-Шевченківський : Корсунський видавничий дім «Всесвіт», 2017. С. 501–507.

²⁵ Дем'яненко Б. «Русській мір». *Енциклопедичний словник символів культури України* / За заг. ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. 7-е вид. Корсунь-Шевченківський : Корсунський видавничий дім «Всесвіт», 2017. С. 509–512.

концепція (тракується як система цінностей конкретного суспільства (у нашому дослідженні – сучасної РФ), яка виступає універсальною орієнтацією соціально-політичної діяльності); «квазіідеологія», яка розуміється як «несправжня», «уявна» ідеологія, еклектичний синтез певних постулатів; «рашизм» як неофіційна назва квазіідеології й соціальної практики владного режиму РФ початку ХХІ ст., що виглядає еклектичною сумішшю імперського неоколоніалізму, великодержавного шовінізму, ностальгії за радянським минулим, релігійного традиціоналізму, виступає механізмом ідентифікації всередині системи (розпізнавання «свій – чужий»), ангажування (залучення «своїх»), легітимізації умовних порушників, до яких усілякі прибічники свобод (що абсолютно не вписується в стилістику спецслужб) пред'являють претензії.

Формулювання цілей. Метою статті є спроба авторів на основі опублікованих різножанрових джерел і літератури дослідити сутність дефініції «рашизм» як політичного неологізму, що виник на початку ХХІ ст. для позначення квазіідеології й соціальної практики сучасного владного режиму РФ, усистемнити його характерні ознаки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття рашизм (від англ. «Russia, Russian» («раша») й італ. «fascismo» – фашизм, від якого запозичено закінчення «изм») як неофіційна назва квазіідеології й соціальної практики сучасного владного режиму РФ поширилося як політичний неологізм у неофіційних колах у 2008 р. під час воєнної агресії РФ проти суверенної Грузії. Нова хвиля активізації вжитку терміна припала на період анексії АР Крим РФ, збиття цивільного літака Boeing 777 17 липня 2014 р. поблизу Донецька, початку російсько-української війни у 2014 р. Активне застосування терміну пов'язано з початком повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 р. Поряд із дефініцією рашизм вживається також поняття «русизм», уперше введене до обігу О. Герценом у романі «Минуле і думи» (1868) для ідентифікації екстремістського напрямку в русофільстві. Своім новітнім відродженням термін завдячує президенту Чеченської Республіки Ічкерія Дж. Дудаєву, який основну рису «русизму» побачив у територіальній експансії РФ на Кавказі. Політик ідентифікував «русизм» як особливу форму людиноненавистницької ідеології, яка ґрунтується на великодержавному шовінізмі, повній бездуховності й аморальності. Він відрізняється від відомих форм фашизму, расизму, націоналізму особливою жорстокістю, що проявляється не тільки до людини, але й до довколишнього середовища. Володіючи рабською психологією, русизм паразитує на неправдивій (сфальшованій) історії, на окупованих територіях і гноблених

народах²⁶. Цей контекст сприйняття поняття підтримали і розвинули лідери Республіки Ічкерія Ш. Басаєв і А. Масхадов. Зокрема, керівник чеченського руху за свободу від Росії Ш. Басаєв говорив: «Ваша великоросійська мрія – сидючи по горло в лайні, затягнути туди усіх інших. Це і є русизм»²⁷.

Радянський і російський філософ, соціолог Б. Грушин відмітив у «русизмі» феодальне холопство й рабство, за що його опоненти назвали таку позицію русофобською. Представники російського націоналізму перетворили дефініцію (як синтез «російського імперіалізму» з «побутовим націоналізмом») на фундамент своєї ідеології. Націоналіст О. Іванов-Сухаревський проголосив проєкт побудови Святої Русі – наддержави (у формі станової імперії) на чолі з народом слов'яно-русів, об'єднаних кров'ю, мовою та історією. Серед численних радикальних націоналістичних рухів 1990-х рр. у РФ, ультраправа політична партія «Народна національна партія» (ННП), створена в 1994 р. О. Івановим-Сухаревським як Рух народних націоналістів, позиціонувала себе захисницею російського православ'я, козацьких рухів, продукувала ідеологію, названу «русизмом». Анонсована ідеологія постала комбінацією популізму, расового й антисемітського містицизму, національного екологізму, православ'я, ностальгії за царем.

В *ідейно-політичному* плані рашизм базується на російському імперіалізмі й радянському тоталітаризмі. Рашизму притаманна недовіра до демократичних процедур, які позиціонуються «як інструмент тонких маніпуляцій» (насправді, рашизм віддає перевагу грубим маніпуляціям – прим. авторів). Рашизм виходить з уявлення, що «народний дух» і «вищий загальний інтерес» виявляються не через демократичні виборні механізми, процедури і способи суспільного контролю, а ірраціональним, містичним чином – через вождя, який переміг у конкурентній боротьбі з іншими претендентами, домовився з лідерами різних угруповань (у т. ч. і незаконних), зумів виразити цей містичний дух і захистити Росію від усіляких ворогів, «підняти Росію з колін», започаткувати боротьбу проти Заходу як головного поневолювача Росії та України як агента Заходу (зумів «зачистити» усіх інших)²⁸. Головними елементами офіційної кремлівської доктрини російський публіцист С. Белковський назвав: по-перше, Путін – це стабільність, а будь-яка дієздатна («неіграшкова») опозиція – фашизм і громадянська війна;

²⁶ Дудаєв Дж. Русизм – шизофреническая форма мании мирового господства. URL: <http://www.argumentua.com/tsiaty/rusizm-shizofrenicheskaya-forma-manii-mirovogo-gospodstva> (дата звернення: 12.04.2022).

²⁷ Шамиль Басаєв был прав. *Українська правда*. 2015. 24 січня. URL: <https://www.forum.pravda.com.ua/index.php?topic=820052.0> (дата звернення: 12.04.2022).

²⁸ Скобов А. «Циммервальдская левая». URL: <http://www.graniru.org/blogs/free/entries/227015.html> (дата звернення: 13.04.2022).

по-друге, Путін – менше зло в усіх відношеннях; по-третє, щоб менше зло ніколи не поступилося місцем більшому, потрібна консолідація еліт²⁹.

Після зруйнування СРСР, у РФ відбулося оновлення персоналістської влади у формі інституту президентства, який вивисився над суспільством і став йому непідконтрольним. Двоїстість політичного режиму «путінізму», який, з одного боку, потребує модернізації, а з іншого – боїться її наслідків, прирікає російську державу на хронічний, перманентний транзитивний стан, надає правлячому режиму квазі-персоналістського характеру³⁰. Український дослідник Р. Ключник справедливо зазначив, що російська еліта надала себе правом будувати власну «суверенну демократію» без орієнтації на західні стандарти, але з урахуванням російських традицій державотворення. Адміністративний ресурс у РФ постав одним із засобів збереження демократичного фасаду, за яким ховається механізм абсолютного маніпулювання волевиявленням громадян³¹. Оскільки рішення ухвалює влада, а індивід, хоч і висловлює підтримку, не впливає на цей процес, тому жодним чином не відповідає за це рішення влади. Авторитарна технологія тримається на муруванні пасивності й безпорадності населення. Невипадково 85% росіян стверджують, що нездатні впливати на дії влади навіть у своєму місті³².

Виборча система сучасної РФ за два десятиліття XXI ст. зазнала потужної дискредитації: роль громадян в управлінні країною зведена фактично до рівня голосування за одного й того ж кандидата / політичну партію; спостерігаються перманентно розширювані масштаби використання адміністративного ресурсу на виборах регіонального й федерального рівнів; у більшості випадків результати виборів заздалегідь визначають бюрократичні інстанції; укорінилася система спадкоємства, згідно з якою чергового президента РФ призначає попередній (а не вибирають громадяни) глава держави.

Після розпаду СРСР, РФ, втрапивши велику кількість імперських територій, змогла втриматися в демократичному річизмі трішки більше, ніж тимчасовий уряд у 1917 р. Демократія стала переважно тягарем, ніж благом для РФ, що, очевидно, і стало

²⁹ Белковский С. Сущность режима Путина. URL: <http://www.itexts.net/avtor-stanislav-belkovskiy/41076-suschnost-rezhimputina-stanislav-belkovskiy/read/page-4.html> (дата звернення: 14.04.2022).

³⁰ Белковский С. Апология Владимира Путина: Легко ли быть царем? URL: <http://www.profilib.com/chtenie/148538/stanislav-belkovskiy-apologiya-vladimira-putina-legko-li-byt-tsarem.php#t1> (дата звернення: 14.04.2022).

³¹ Ключник Р. М. Розвиток теорії та практики демократії: ретроспективний аналіз. URL: <http://www.zgroup.com.ua/> (дата звернення: 13.04.2022).

³² Трегуб Г. Лев Гудков: «Аморальність і цинізм – надзвичайно важливі складові російського суспільного простору». *Український тиждень*. 2014. № 51 (371). 19–25 грудня. С. 34–36. С. 36.

причиною її практичного згорання. Європейським ідеалом волі є право народу керувати державою (тобто демократія). Натомість, росіяни розуміють демократію не як народоправство, а як «зрівнялівку». Якщо європейський демократизм полягає в тому, щоб дати можливість нижчим верствам піднятися власними зусиллями вище, зрівнятися з вищими, то російський «демократизм» виглядає намаганням нижчих примусово скинути донизу вищих, стягнути усіх до рівня голоти (не лише матеріально, але й культурно, духовно). Заздрість невдахи, нездатність власними силами піднятися, садистична насолода скидати вищих донизу здавна притаманні росіянам. Це призвело до вихвалання убогства, фізичного й духовного каліцтва. Якщо європейський моральний кодекс обов'язку, честі засуджує всілякий злочин, неробство, то росіяни, навпаки, вважають злочинців «несчастненькими».

Рашизм не одне десятиліття тримається на цензурно-пропагандистському державному комплексі, який монополює редагує доступ до справжньої (дійсної) реальності, доводячи її до стану параної, заперечуючи події, факти, явища, які не відповідають параноїдальній реальності. При цьому путінським авторитарним режимом активно відсікаються інтернет-платформи та інтернет-видання, закривається доступ росіян до соціальних мереж. Заборона авторитарною державою доступу росіян до дійсної реальності безперечно матиме фатальні для них наслідки: коли зомбована людина зустрінеться з дійсністю, переживання цього моменту може стати фатальним для її психіки.

Цензура й пропаганда в РФ набули тотального масштабу, дійсні події та явища вибірково оголошуються державою фейками, за інформування про них передбачено кримінальне покарання для інформаторів. Таким чином, відбувається масштабна сек'юритизація реальності як подальший розвиток реакційної політики, неодмінної форми існування реваншизму, консерватизму та фундаменталізму. Вдумливі українці відмічають імітаційний характер системної «опозиції» у РФ (російський політолог А. Піонтковський небезпідставно стверджував, що «сама цинічна терплячість «еліт» представляє більшу небезпеку для російської державності, ніж «демократичне нетерпіння» опозиціонерів»³³), відсікання дійсно опозиційних політиків і організацій від виборів і провідних ЗМІ. Коли у сучасній РФ офіційно говорять про свободу, то йдеться не про свободу особи чи індивіда (як її розуміють у Європі чи загалом на Заході), а про свободу колективної ідентичності, яка домінує над будь-якими індивідуальними свободами. Свобода Росії розуміється не як

нові можливості, смисли і позитивні перспективи, а як свобода заховатися від світу, животіти і вижити (а не жити), віддати себе на поталу темному й ірраціональному³⁴. Рашизм виступає ідеологією, яка базується на ілюзіях, обґрунтовує припустимість будь-якого свавілля заради хибно трактованих інтересів російського суспільства.

У *духовному* плані рашизм базується на фундаменталістському православ'ї. Клерикальний варіант рашизму намагається реалізувати предстоятель Російської православної церкви (РПЦ) патріарх Кірілл, що засвідчує його концепція «русского міра». Відбувається сек'юритизація РПЦ – церква й політичне православ'я стає не лише засновком консервативної російської пропаганди, але й осередками культурної експансії й військової окупації всюди, де фізично присутня РПЦ. Викликає неабияку тривогу в середовищі православних вірян той факт, що вищі ієрархи РПЦ відмовляються визнати вторгнення РФ в Україну, декларуючи необхідність миру в світлі «подій» і «військових дій» в Україні.

Від 2014 р., відколи РФ анексувала Крим і почала гібридну війну в українському Донбасі, до початку повномасштабної війни з Україною та в ході війни, В. Путін і патріарх Кірілл використовують ідеологію «русского міра» як головне виправдання військового вторгнення³⁵. Це «вчення» проголошує, що існує наднаціональний російський простір (цивілізація), іменована «Святою Руссю», яка включає Росію, Україну й Білорусь (іноді й Молдову та Казахстан), а також етнічних росіян і російськомовних громадян світу. Стверджується, що «русскій мір» має політичний центр (Москву), спільний духовний центр (Київ як «матір усієї Русі»), спільну мову (російську), спільну церкву (РПЦ), єдиного патріарха (Московського), який співпрацює в «гармонії» зі спільним президентом/національним лідером (Путіним), керуючи російським світом, відстоюючи спільну духовну, моральну й культурну ідентичність³⁶.

У цьому контексті цікавою бачиться думка українського правника О. Костенка, який розглядає рашизм проявом соціопатії, що виконує замісну щодо релігії функцію, даючи адепту відчуття причетності до боротьби «добра зі злом», наповнюючи його існування сенсом, виправдовуючи труднощі й жертви, позбавляючи його від комплексу неповноцінності³⁷.

Важливою зв'язністю рашизму є т. зв. «духо-

³³ Піонтковський А. Искушение Владимира Путина. URL: <http://www.rulit.me/books/iskushenie-vladimira-putina-read-307991-1.html> (дата звернення: 15.04.2022).

³⁴ Дацюк С. Що таке рашизм? 8 квітня 2022. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/624fc6e87bb92/> (дата звернення: 15.04.2022).

³⁵ Декларація православних богословів світу про «русскій мір». 16 березня 2022. URL: https://risu.ua/deklaraciya-pravoslavnih-bogosloviv-svitu-pro-russkij-mir_n127230 (дата звернення: 15.04.2022).

³⁶ Там само.

³⁷ Костенко О. Що таке «рашизм»? «День». 2014. 18 березня.

вні скрепи», які виступають ідеологічною настановою РФ, орієнтацією на «традиційні цінності», яка набула популярності після виступу з посланням президента В. Путіна 12 грудня 2012 р. до Федеральних Зборів РФ. Як масовий ідеологічний рух колективної пам'яті, рашизм спрямований на мілітаризацію свідомості росіян: культ великої перемоги СРСР у 1945 р. над нацистською Німеччиною з установками колективної пам'яті росіян «можемо повторити», разуче відрізняються від подібних установок європейських країн – «ніколи знову». Рашизм виступає масовим ресентиментом як установка на відмову від позитивної активності на користь негативної активності: підозр, ревнощів, звинувачень, помсти, контролю, примусу, насильства, агресії щодо інших. Відтак рашизм не лише трансформується на масштабну масову симуляцію ресентиментальної параноїдальної реальності, він відзначився ще й злочинною новацією. Йдеться про реальність, що побудована на неперервному ланцюгу правди і брехні, де перехід від правди до брехні в мас-медіа приховується і не дозволяє глядачам/слухачам/читачам відрізнити правду від брехні. Створюється когнітивна ситуація щодо подій та явищ, коли брехня може посилятися й підкріплюватися правдою, бути серед правди, розглядатися на одному рівні довіри з правдою. Світ назвав таку ситуацію маніпуляції реальністю всередині країни і підтримування перманентного ланцюга правди і брехні постправдою. Наочно цей ланцюг можна проілюструвати розповсюдженим мемом «настамнет», коли РФ намагалася довести світові, що її війська відсутні в окупованих упродовж 2014–2022 рр. районах Донецької й Луганської областей, а інші країни і міжнародні організації виражали занепокоєння, робили вигляд, що вірять Росії, вводили не дуже дієві санкції й продовжували торговельні та інші відносини з РФ. Як демонструє реальність, ланцюг правди і брехні РФ не працює проти США і Великобританії, бо вони не вірили і не вірять Росії; не працює проти Китаю та Індії, бо вони як ігнорували, так і продовжують ігнорувати злочини Росії. Але ланцюг правди і брехні РФ досі працював проти Європи, бо саме вона до 2022 р. вірила Росії³⁸. На жаль, не дивлячись на розв'язану проти України війну «братським народом», європейський світ довго був неспроможний зрозуміти, що собою являє новітня РФ. В інформаційну добу важко усвідомити, що йдеться про цивілізаційного паразита – підступного, безпринципного, хижого, аморального, агресивного. Далеко не всі західні політики одностайні в усвідомленні факту, що вести діалог з варварами немає сенсу, тим більше їх «умиротворяти».

В ідеології рашизму химерним чином поєдналися погляди на світ як на поле тотальної звіриної боротьби за виживання з претензією на високу

духовність, до якої, на переконання рашистів, неспроможна піднятися решта світу. У той же час, ця ідеологія являє собою квінтесенцію холуйства й хамства³⁹. Окремі прояви культури західного світу (наприклад, узаконення проституції, права сексуальних меншин («гейропа»), наркозалежних тощо), активно використовуються росіянами для обґрунтування «відсутності духовності» в інших народів або навпаки – як цивілізаційної належності Росії до спільноти цивілізованих країн. Рашизм виступає поєднанням концепції «особливого шляху», про який багато говорили більшовики, з нацистською ідеєю переваги (але не расової, а духовної), що «на виході дало забійну суміш, іменовану «російським світом» («русскім міром»)⁴⁰. «Русскій мір», який замислювався як соціалізація російської мови («Росія там, де її мова», включно з діаспорою та анклавом), перетворюється на сек'юритизацію російської мови («російськомовних усюди потрібно захищати», тобто російськомовні анклавні розглядаються як напрямки культурної експансії й потенційної військової окупації з боку рашистів).

В економіко-політичному сенсі рашизм базується на шантажі умовами поставок і рівня цін на енергоносії (газ і нафту); у правовому сенсі – на запереченні сили права, браваді постійними порушеннями правових норм («и что вы нам сделаете?»); судом і судовою системою в РФ послугуються як зручним знаряддям нечесної конкуренції, формою рейдерства. У зовнішній політиці рашизм проявляється в порушенні принципів міжнародного права, нав'язуванні світові власної версії історичної правди виключно на користь Росії, у зловживанні правом вето в Раді Безпеки ООН тощо. Відбулася сек'юритизація російської історії в понівеченій і спотвореній імперською пропагандою колективній пам'яті росіян, які переконані, що: Захід і світ у минулому завжди принижували, стримували та обмежували розвиток Росії, тому Росія має встати з колін і влаштувати бунт проти Заходу; Київської Русі нема, є стародавня Русь; Росія завжди була великою державою, перемагала в усіх війнах проти неї; Росія не окупувала чужі території, а допомагала братнім народам; історичні особистості, які підтримували імперську експансію – важливі й хороші (наприклад, Петро I, Й. Сталін), а ті, що заклали підвалини розмежування СРСР на національні республіки – відповідно, погані (В. Ленін)⁴¹. Рашизм є обґрунтуванням варварської геополітики РФ, спрямованої на окупацію та анексію територій інших держав, часто

³⁹ Скобов А. «Циммервальдская левая». URL: <http://www.graniru.org/blogs/free/entries/227015.html> (дата звернення: 16.04.2022).

⁴⁰ Кафтан А. Почему рашизм обречен на забвение. URL: <https://www.dsnews.ua/world/pochemu-rashizm-obrechen-na-zabvenie-09052015182000> (дата звернення: 18.04.2022).

⁴¹ Дацюк С. Вказ. праця.

³⁸ Дацюк С. Вказ. праця.

позначається штампом «збирання земель руських» і спирається на місцевий колабораціонізм та підтримку російської п'ятої колони. Він маскується під антифашизм, але має яскраво виражене фашистське обличчя й сутність.

У *цивілізаційному* плані рашизм базується на ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян («асвабдителей» російськомовних жителів України), «старшого братнього народу», великодержавного шовінізму, зверхності й нетерпимості до елементів культури інших народів; на відтворенні поведінкових патернів, успадкованих від Золотої Орди (тому росіян небезпідставно іменують «ордою»); у символічному плані росіян часто називають орками (назва раси потворних, жорстоких і агресивних монстрів, змальованих у романах англійського письменника Дж. Толкіна). Путінізм узяв на озброєння ідеологію засновника ідейного руху «неосєвразійства» О. Дугіна, зокрема, його уявлення про особливість і цивілізаційну вищість Росії, геополітику євразійства та установки на світове домінування Росії. Євразійський експансіонізм О. Дугіна означає повернення території колишнього СРСР, вплив або владу над значною частиною або й усією Європою, поширення впливу на Близькому Сході, союз із Китаєм, зростання та розвиток якого бачиться як тимчасовий (РФ прагне повернути вплив над значною частиною Азії). Рашизм руйнує світову систему безпеки, дезорганізовує світовий ринок товарів і послуг, порушує всі принципи і процедури достовірного інформування, породжуючи світ т. зв. постправди, руйнує систему мирного й воєнного права через активне просування нових способів «гібридної війни», знищує можливості подолання проблем, з якими дійсно стикається західний світ і весь світ загалом. Рашизм це не лише антигуманізм (війна РФ проти України 2022 р. засвідчила численні факти масових військових злочинів і злочинів проти людяності), він протистоїть не лише гуманістичному західному проекту, але й декларованій всесвітній орієнтації Китаю (як свого союзника) на «спільноту єдиної долі людства». Рашизм виступає цілеспрямованим сповільненням руху світу до єдності, до виникнення Вселюдства.

Рашизм це відмова російської еліти від мислення, яке слід розглядати значною мірою не як філософію – установку на мудрість, а як спонтанний пошук інакшого. Росія відмовилася від інакшого на користь архаїчного, консервативного, фундаменталістського, ресентиментального, злостивого, нелюдського. Рашизм позиціонується з антиінтелектуалізмом, критикою, обмеженнями і репресіями інтелектуалів як «агентів Заходу», носіїв західних цінностей. Більшості росіян і нині притаманне дологічне мислення, вони плутають уявну, гіпотетичну реальність з фактично існуючим станом речей

(status quo). Вони воюють з наслідками замість того, щоб усувати причини. Знаменитий російський фізіолог І. Павлов на початку ХХ ст. звернув увагу на те, що розум російської людини уникає прискіпливо аналізувати реальний світ, натомість віддає перевагу словам: «Узагалі я повинен висловити свій сумний погляд на російську людину. Російська людина має таку слабку мозкову систему, що вона не здатна сприймати дійсність як таку. Для неї існують лише слова. Її «умовні» рефлекси координовані не з дійсністю, а зі словами»⁴².

Яскравими персоналізаціями цього антиінтелектуалізму стали російські пропагандисти Дмитро Кисельов, Володимир Соловйов, Ольга Скабеєва. А легітимізаторами (за власними переконаннями / чи зі страху / чи за іншої мотивації) ідеології рашизму й авторитарного режиму путінізму стали відомі представники сучасної культурної російської еліти (т. зв. «авторитети думок») О. Баталов, С. Безруков, В. Бортко, М. Боярський, Е. Бистрицька, С. Говорухін, А. Константинов, Л. Куравльов, В. Лановий, Л. Лещенко, М. Михалков, О. Михайлов, Ю. Соломін, О. Табаков, Л. Чурсіна, Г. Хазанов, Д. Харатьян, які в березні 2014 р. поставили підписи під заявою діячів культури РФ на підтримку дій В. Путіна в Україні й Криму⁴³. По суті всесвітня відміна російської культури під час війни 2022 р. продемонструвала їхнє культурне розмежування зі світом. Публічні інтелектуали і суспільні активісти, які виступають проти війни, натомість визнаються агентами Заходу, шельмуються, зазнають цензури і репресій аж до публічного покарання й фізичного знищення авторитарним путінським режимом.

Рашизм чинить опір технологічному прогресу, демонструє заперечення й нездатність до самостійних інновацій. Запровадження радикальних санкцій Заходу щодо РФ після початку повномасштабної російсько-української війни 2022 р. продемонструвало нездатність Росії до самостійного високотехнологічного виробництва, тому безліч технологічних ланцюгів зруйновано, а т. зв. імпортозаміщення виявилось брехнею. Ця ситуація яскраво продемонструвала цивілізаційний паразитизм сучасної РФ.

Дискурс рашизму не проповідує засадничі для екзистенції щастя, любов, радість, різноманіття смислів і позитивну перспективу. У нього особлива онтологія – онтологія тотального нігілізму. У масових ідеологіях дуже часто виділяють саме соціальний зміст, демонструють їхнє спрямування проти тих чи інших ідеологій або ж соціальних груп як засад-

⁴² Романчук О. Рашизм – ракова пухлина для людства. URL: <https://hvylyya.net/analytics/250226-rashizm-rakova-puhlina-dlya-lyudstva> (дата звернення: 20.04.2022).

⁴³ Именитые деятели российской культуры поддержали политику Путина (СПИСОК). URL: <https://comments.ua/life/456695-imenitie-deyateli-rossiyskoy-kulturi.html> (дата звернення: 21.04.2022).

ничі аспекти. Натомість рашизм онтологічно зорієнтований на ніщо, смерть, некрофілію, насильство, на тотальне безжальне знищення інших націй, народів, світу загалом, на колективну свободу через примус і цензуру суспільної думки, окремих індивідів.

Така похмура, безвихідна й безпорадна онтологія рашизму виникла не на порожньому місці. Травма російської еліти від поразки РФ у третій світовій холодній війні на розриві між перемогою СРСР у Другій світовій війні спрацювала на творення реваншизму не гірше, ніж травма після Першої світової війни спрацювала на реваншизм націонал-соціалістичної Німеччини часів Другої світової війни. Підсвідоме розуміння агонії Росії як імперії та передчуття кінця імперської ідеї породжує трагічну квазі-екзистенційну онтологію. Саме ці відчуття й передчуття породжують соціальний контекст рашизму⁴⁴.

Засадничим для соціального контексту ідеології рашизму став також розрив між інтелектуальними центрами Москви, Санкт-Петербургу, Єкатеринбургу, Казані, Новосибірська, Томська й рештою російських регіонів. В. Путіну вдалося насамперед за допомогою телебачення забезпечити масову підтримку авторитарного режиму малоосвіченими, бідними і залежними від місцевої влади і поліції росіянами. Саме ці соціальні страти стали головним підґрунтям путінського режиму. Директор Аналітичного центру Юрія Левади («Левада-Центр», РФ) Л. Гудков аргументовано стверджував, що головний ресурс підтримки В. Путіна складають молоді росіяни з провінції, бюрократія й державний сектор. У переважній масі це передусім населення малих і середніх міст, де збереглася радянська галузева структура (насамперед, машинобудування й важка промисловість як ядро ВПК колишнього Союзу РСР), а натепер, це відсталі технології, неконкурентоздатні підприємства, бідне й депресивне середовище⁴⁵. Отже, соціальну базу авторитарного режиму путінізму складає консервативна периферія з дуже слабким потенціалом самоорганізації.

Соціальне буття рашизму все більше стає самозамкнутим (автаркічним), втрачає будь-яку можливість рефлексії, руйнує всі референтні групи можливих критиків і «окуклюється». Такий «окуклений» соціально-політичний рашизм неминуче трансформується у фашизм.

Російський політолог А. Піонтковський аргументовано стверджував, що ідеологія рашизму за принципами багато в чому схожа з німецьким нацизмом, а за промовама і політикою президента РФ В. Путіна – з ідеями нацистського диктатора

А. Гітлера⁴⁶. На переконання українського політика М. Томенка, рашизм виступає людиноненавистницькою ідеологією, яка за змістом суттєво не відрізняється від фашизму чи сталінізму. Росія, яка спочатку боролася інформаційно та ідеологічно, по всьому світу підтримує будь-які методи (у т. ч. й військові), щоб знищити тих, хто не підтримує ідеологію «руського міра» й передбачає реалізацію цієї ідеології будь-якими методами⁴⁷.

У своїй розвинутій формі (станом на 2022 р.) рашизм набув рис імперського фашизму з сутнісно притаманною йому світозлобою, світоагресією, культом сили над усім світом, ядерною погрозою знищення світу, контролем і примусом для єдності в простоті (простоті темного, ірраціонального, некрофільського). Фашизація рашизму була перманентною, хоча початку його намагалися оформити у доволі цивілізовані ідеї й концепції. Так, від 2003 р. це була ідея «ліберальної імперії» ідеолога й провідника російських ліберальних економічних реформ А. Чубайса, у рамках внутрішньої й зовнішньої політики якої сильна демократична держава з ринковою економікою здійснює експансію в інші держави з метою встановлення й підтримання в них політичної стабільності, створення єдиного культурного та економічного простору, що вигідно як самій імперії, так і народам цих держав (проте така ідея не мала тривалої підтримки)⁴⁸.

Пізніше її витіснила ідея «суверенної демократії» російського політика В. Суркова: йшлося про спосіб політичного життя суспільства, при якому влада, її органи та дії обираються, формуються й спрямовуються виключно російською нацією в усьому її різноманітті й цілісності для досягнення матеріального добробуту, свободи і справедливості всіма громадянами, соціальними групами й народами, що її утворюють (про інші народи уже не йшлося). Фашизація РФ стала яскраво проявлятися після Революції Гідності в Україні в 2013–2014 рр. та в ході російсько-української війни 2014–2022 рр. Саме в ці роки відбувалися процеси активного роздмухування антизахідної та антиукраїнської істерії на російському телебаченні, радикалізації антизахідної та антиукраїнської політики у РФ. Перший публічний прояв фашизму зафіксовано саме в 2014 р. на фоні початої війни РФ проти України у Донецькій і Луганській областях: 06 травня 2014 р. в інтерв'ю інформаційному агентству Anna-News професор Московського державного університету імені М. В. Ломоносова

⁴⁶ «Просто рашизм». Телеканал 1+1. 2014. 24 березня.

⁴⁷ Микола Томенко: у ХХІ столітті з'явилася нова чума – «рашизм». URL: <http://www.vikka.ua/novini/95648-mikolatomenko-u-hhi-stolitti-zyavilasya-nova-chuma-rashizm.htm> (дата звернення: 22.04.2022).

⁴⁸ Дацюк С. Що таке рашизм? 8 квітня 2022. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/624fc6e87bb92/> (дата звернення: 22.04.2022).

⁴⁴ Дацюк С. Вказ. праця.

⁴⁵ Тагаєва Л. Лев Гудков: «Если за все отвечает один человек в стране, через какое-то время иллюзии в отношении его способностей превращаются в раздражение». URL: <http://www.slou.ru/russia/1107112.shtml> (дата звернення: 21.04.2022).

О. Дугін, описуючи нібито звірства українців, закликав їх убивати: «Убивать, убивать, убивать. Больше разговоров никаких не должно быть. Как профессор я так считаю»⁴⁹.

Український філософ С. Дацюк доводить, що на остаточне формування фашизму в РФ вплинули кілька чинників. По-перше, це відмова від співпраці з путінським режимом критичної маси російських інтелектуалів як результат багаторічної розгнужаної пропаганди на телебаченні (досягла домінуючого впливу в 2019 р.). Відтак, з 2019 р. соціологічні дослідження в РФ втратили будь-який сенс як через масову відмову респондентів відповідати на анкети/запитання, так і через критичне зниження валідності відповідей. Такий стан засвідчив, що в РФ перестало існувати громадянське суспільство, оскільки маси людей перетворилися на зомбі чи на прихованих (латентних) дисидентів.

По-друге, на формування ідеології фашизму в РФ вирішально вплинув провал реалізації невідгідних Україні мінських домовленостей щодо окупованих районів Донецької й Луганської областей. Знаковою в цьому контексті стала відставка 18 лютого 2020 р. помічника Президента РФ В. Суркова, у якого були помічені певні псевдоінтелектуальні потуги аргументувати російську політику. Фінальним штрихом формування фашизму в РФ, на думку С. Дацюка, стала стаття Т. Сергійцева «Что Россия должна делать с Украиной?»⁵⁰.

По-третє, це агресивна фаза повномасштабної війни РФ проти України 2022 р., де фашизм демонстративно проявився в діях російської армії, у риторичі представників російської влади, у безпрецедентному зомбуванні росіян за допомогою тотальної цензури і пропаганди. Це зумисні ракетно-бомбові й артилерійські обстріли російською армією українських сіл і міст. Це невмотивовані цілями війни масові вбивства російськими військовими українських мирних громадян. Це порушення російською армією законів, звичаїв і методів ведення війни (крадіжки, мародерство, знущання, тортури, гвалтування тощо). Це спалювання вбитих шляхом учинення військових злочинів тіл мирних жителів у крематоріях та інші способи приховування злочинів. Це перманентна цинічна брехня міжнародній спільноті про власні військові злочини. Це немотивований терор російською армією мирного населення суверенної України. Це залякування російськими політиками і пропагандистами України, європейських держав,

світу загалом ядерним знищенням («перетворенням на радіоактивний попіл»). Уцілому йдеться про демонстрацію сучасною РФ ганебних зразків поведінки і риторики націонал-соціалістичного та фашистських режимів періоду Другої світової війни.

Український політолог О. Леусенко слушно акцентував увагу на ненависті як характерній рисі ідеології рашизму й поведінки росіян: «Росіяни ненавидять, передусім, самих себе – бо як інакше можна пояснити той скотинячий рівень життя, в якому байдуже живе абсолютна більшість росіян? Росіяни ненавидять своїх сусідів – бо заздять успішнішим і зневажають менш удачливих. Росіяни ненавидять вихідців із Середньої Азії – тому, що «чурки», кавказців – тому, що «чорно*опі», китайців і всіх азіатів – через їхню «косорилість», євреїв – тому, що «жиди пархаті й розумні дуже», американців – бо «піндоси», європейців – «так у них же гей-паради проводять», білорусів – тому, що «бульбаші». Для офіційної назви чорношкірих африканців у російській мові використовується настільки образливе й принизливе щодо останніх слово, що, приміром, у США за нього можна отримати цілком солідний штраф, а за певних умов і у в'язницю потрапити! Рашизм, печерний націоналізм і неофашизм – ось основні прикмети сучасної Росії та її «великого» народу, просоченого ненавистю до всього, що відрізняється від них зовні, поведінкою, освітою або ментальністю»⁵¹.

Український дослідник О. Гринів застеріг, що потрібно відрізнити «рашизм» від «путінізму», бо «рашизм» стосується ідеологічного обґрунтування авантюри політики російського диктатора В. Путіна – московського імперіалізму, під якою об'єдналися ідеологічні суперники (компартиїні ідеологи, шовіністи й антикомуністи) для економічного й політичного шантажу держав на території колишньої імперії; більшовизм тепер можна розглядати лише як один із різновидів рашизму. Історія підтверджує, що рашизм передбачає в першу чергу знищення українства як національної спільноти»⁵².

Натепер рашизм виступає ідеологічною основою авторитарного режиму путінізму^{53,54}. Сучасна РФ характеризується глибокою вкоріненістю в суспільній свідомості радянської ментальності, а «совок» постав соціальним агентом путінізму. Дефініція «совок» має пейоративне забарвлення, за її допомогою 1) ідентифікують людину з певними психоло-

⁴⁹ Из МГУ пытаются уволить путинского профессора, требовавшего «убивать, убивать, убивать» украинцев. 16 червня 2014. URL: <https://detector.media/novosti/article/158623/2014-06-16-yz-mgu-putayutsya-uvolyt-putynskogo-professora-trebovavshogo-ubivat-ubyvayt-ukrayntsev/> (дата звернення: 23.04.2022).

⁵⁰ Что Россия должна сделать с Украиной – РИА Новости. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html> (дата звернення: 23.04.2022).

⁵¹ Леусенко О. Почему русские всех ненавидят? Даже себя... URL: <http://www.oleg-leusenko.livejournal.com/1394936.html> (дата звернення: 25.04.2022).

⁵² Професор Олег Гринів: Рашизм із прицілом на україноцид. URL: <http://www.qwas.ru/ukraine/nru/Profesor-Oleg-Griniv-RASHIZM-Z-PRIC-LOM-NA-UKRA-NOCID/> (дата звернення: 25.04.2022).

⁵³ Дем'яненко Б., Дем'яненко В. «Путінізм» як політичний феномен і неприваблива російська дійсність. Вказ. праця.

⁵⁴ Дем'яненко Б., Дем'яненко В. «Путінізм» як різновид авторитарного політичного режиму. Вказ. праця.

гічними і суспільними установками (людина ієрархічна, з патерналістською свідомістю, імперська, для якої колективні цінності представлені насамперед великодержавністю, людина лукава, двоєдушна, яка вимушена постійно пристосовуватися до репресивної держави, демонструючи лояльність до неї й одночасно прагнучи її обдурити), котра оцінює інших людей, явища та оточуючий світ, користуючись укоренілою, незмінною системою міфів, привнесеною з колишнього СРСР; 2) у добу пізнього застою й перебудови цим терміном стали позначати СРСР з його суспільно-політичним устроєм⁵⁵.

Український прозаїк і громадський діяч М. Слабошпицький справедливо зазначив, що «типовий «совок» – це індивідуум, джерелом душевних сил і покликанням якого є створення ворога й боротьба з ним. Визначальні риси «совка» – нетерпимість, агресія, надзвичайна нав'язливість. Йому до всього на світі є діло: чи не дискримінують негрів в Америці, чи справедливі санкції до Саддама Хусейна, чи не обмежують прав російськомовного населення в Прибалтиці. Коротше кажучи, це божевільна інтервенція всюди, що найчастіше супроводжується абсолютним нехлюйством у власному домі. Типовий «совок» – максималіст. У Радянському Союзі це вважалося неабиякою чеснотою, хоча користь суспільству від максималістів з їх революційним пафосом, на межі з ідіотизмом, вельми сумнівна. Тому, що «совок» – не просто максималіст, який усе на світі хоче переробити за абстрактними схемами, він при цьому ще торгується. Адже на світі нема нічого дешевшого, ніж переконання «совка»⁵⁶.

Прихильників ідеології рашизму зазвичай називають «рашистами», іноді – «ватниками» (походження терміна пов'язане з «ватниками» – ватними куртками-гілорійками, дешевизна й простота вироблення яких забезпечили їхній масовий ужиток у колишньому СРСР). Це, зазвичай, малоосвічені й невиховані особи, для яких характерні ностальгія за «сильною рукою», рабський менталітет, ксенофобія, ненависть до всього неросійського, алкоголізм, трансляція цінностей ідеології «русского міра». Психологія рашистів є психологією ворожості. Вони переконані в тому, що навіть в Росії всюди присутні чужинці. Цією психологією наділені люди, глибоко ображені придуманими чи справжніми приниженнями, яким їх піддавав Захід. Але «коли Росія сильна», рашисти мають можливість помститися. Відмінною рисою свідомості рашистів є надія й ставка на силу. Важливою ознакою рашистів є

мертве й полемічне розуміння історії Росії, її перетворення на набір культових дат, яким вони поклоняються, і в які вірять⁵⁷. Зверхнє, підозріле («навколо вороги, усі хочуть нас з'їсти») і загалом злісне ставлення до цього розтлінного світу, погляд на нього як на потенційну здобич, у рашистів поєднуються з по-дитячому наївною образою на те, що «нас ніхто не любить». Вони хочуть, щоб їх ще й любили – як великого брата. Рашисти поширюють патріархальні принципи на відносини між народами. Вони переконані, що любити можна змусити, що «стерпиться-злюбиться», що «якщо б'є – значить, любить», тому, що «для їхнього ж блага». Один із відомих рашистів російський актор І. Охлобистін вважає, що «рашизм – це вибір мудрого», і доводить вірність власним переконанням татуванням на руці, яке він назвав «тавром рашиста». До рашистів відносять і осіб усередині України та інших анексованих РФ територій, які прагнуть передовсім знищити українство як національну спільноту, виступають прихильниками сепаратизму, демонструють свою позицію носінням чорно-помаранчевих «георгіївських» стрічок, виступають носіями «совкової» психології.

Висновки

Отже, рашизм як квазіідеологія пострадянського імперського реваншу, ґрунтується на культурі національного лідера, який повернув Росії «велич»; на ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян; «старшості братнього російського народу»; на ненависті й задрощах до західних демократій (Європи, США, Канади і т. п.); на запереченні західних ліберально-демократичних цінностей та інститутів (зокрема, вільних виборів та інших громадянських прав і свобод); на нетерпимості до елементів культури інших народів, яким протиставляє євразійську (російську) цивілізацію; на тоталітаризмі й імперіалізмі радянського типу; запереченні сили права й утвердженні права сили; неповазі до суверенітету сусідів і самоствердженні за допомогою свавілля й насильства; на зневазі до особистості, прагненні розчинити особистість у «більшості» й придушити «меншість»; на використанні російського православ'я як моральної доктрини «богообраності» росіян; на геополітичних інструментах впливу (насамперед, енергоносіях).

Рашизм, як людиноненависницька ідеологія, виступає еkleктичною сумішшю імперського неокolonіалізму, великодержавного шовінізму, ностальгії за радянським минулим, релігійного традиціоналізму. У внутрішній політиці проявом рашизму є порушення прав людини на свободу думки, переслідування інакомислячих, використання ЗМІ для дезінформації власного народу, йому

⁵⁵ Дем'яненко Б. Совок. *Енциклопедичний словник символів культури України* / За заг. ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. 7-е вид. Корсунь-Шевченківський : Корсунський видавничий дім «Всесвіт», 2017. С. 564–569.

⁵⁶ Запитання «Дня»: Що таке, у вашому уявленні, типовий «совок»? URL: <http://www.day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/zapitannya-dnya-198> (дата звернення: 26.04.2022).

⁵⁷ Мельников А. Рашизм против россиян. URL: http://www.echo.msk.ru/blog/alex_melnikov/1312322-echo/ (дата звернення: 26.04.2022).

притаманне ігнорування демократичних процедур. У зовнішній політиці він проявляється в порушенні принципів міжнародного права, нав'язуванні світові власної версії історичної правди, є обґрунтуванням варварської геополітики РФ, спрямованої на окупацію та анексію територій інших держав, спираючись при цьому на місцевий колабораціонізм і підтримку російської п'ятої колони. Натепер рашизм виступає ідеологічною основою авторитарного режиму путінізму.

Імперській Росії більше не бути, адже без України Росія не є імперією взагалі. Україна сьогодні бачиться єдиною країною, яка успішно бореться з рашизмом, яка реально спроможна (за умови фінансової, військової, гуманітарної підтримки) припинити існування РФ в її нинішньому вигляді. Очевидно, найближчим часом РФ не перетвориться

на велику унітарну демократичну державу, бо її суб'єкти і неросійські регіони, відчувши слабкість Москви, владно вимагатимуть «національного суверенітету». Вважаємо, що РФ не загрожує й формат вільного конфедеративного об'єднання рівноправних суб'єктів, бо російська держава занадто централізована, її провінції міцно економічно «зав'язані» на Москві. Не відкидаємо і варіант, коли жертви «русского міра», які «прикипіли до власних ланцюгів», до останнього захищатимуть не стільки В. Путіна і путінський режим, як власний «дикий, лихий, жадібний, жорстокий» (але рідний) суспільний устрій. Абсолютно реальним нам видається дрейф росіян до реальності «братів-мусульман», «ІДІЛ», «Аль-Каїди» і подібних антидемократичних спільнот, поступова трансформація його на ксенофобний і фанатичний «халіфат».

Інформація про авторів:

Дем'яненко Борис Леонідович,

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри політології,

декан факультету історичної і соціально-психологічної освіти

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

30, вул. Сухомлинського, Переяслав, 08400, Україна

Дем'яненко Віра Миколаївна,

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри політології

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

30, вул. Сухомлинського, Переяслав, 08400, Україна

Information about the authors:

Demianenko Borys Leonidovych,

Doctor of Political Sciences, Professor,

Professor at the Department of Political Science,

Dean of the Faculty of Historical and Socio-Psychological Education

Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

30, Sukhomlinsky str., Pereyaslav, 08400, Ukraine

Demianenko Vira Mykolaivna,

Candidate of Political Sciences,

Associate Professor at the Department of Political Science

Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

30, Sukhomlinsky str., Pereyaslav, 08400, Ukraine